

UKM 07/14 *Innspill til evaluering av gudstjenestereformen i forkant av Kirkemøtet 2017*

Ungdommens kirkemøte 2003 tok opp saken «Hva slags gudstjeneste vil vi ha? (Sak UKM 05/03)» UKM ba Kirkerådet arbeide for en mer fleksibel høymesse- og gudstjenesteordning. Det ble startskuddet for gudstjenestereformen da Kirkemøtet i november 2003 hadde en plenumssamtale om reform av høymessen. Da var det 25 år siden den nåværende høymesseordning ble innført (i 1978). Kirkerådet organiserte reformprosessen tidlig i 2004, og arbeidet kom i gang på forsommeren 2004. Kirkerådets Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) fikk denne reformprosessen som spesialoppdrag. 1. søndag i advent 2011 var startpunkt for innføring av ny gudstjenestereform i Den norske kirke (DnK).

Det er altså 11 år siden UKM utfordret resten av kirken på å reformere gudstjenesten. Det er 10 år siden reformarbeidet startet, og 1. søndag i advent 2014 er det 3 år siden reformen ble innført. Gudstjenestereformen skal evalueres på Kirkemøtet i 2017 og i den forbindelse vil Ungdommens kirkemøte komme med innspill inn mot denne evalueringen.

Reformens kjerneverdier

Tidlig i prosessen vedtok Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) tre kjerneverdier for gudstjenestearbeidet, som ble førende for hele reformarbeidet:

1. Fleksibilitet. Denne kjerneverdien viser seg i reformen ved flere valgalternativer til alle messeledd, og større variasjon og mangfold i uttrykksformer og i ulike musikalske sjangere.
2. Involvering. Resultatet i reformen er en sterk oppfordring til og en mer utstrakt brukt av medliturger som involveres både i planlegging og gjennomføring av gudstjenesten. Flere menigheter har etablert gudstjenestegrupper som bl.a. kan fremme et mangfold i medliturgers alder, kjønn, bosted og sosial og kulturell bakgrunn.
3. Stedegengjøring. Denne kjerneverdien oppfordrer til å inkludere lokale, historiske og kulturelle, uttrykk i gudstjenesten. Menighetsrådet kan søke biskopen om å godkjenne lokalt utarbeidede messeledd.

(Se vedlegg 1 for NFGs klargjøring av de tre kjerneverdiene)

Fleksibilitet

Det er lagt til rette for en større fleksibilitet i høymessen ved at det blant annet er samlet et forholdsvis stort og variert materiale av ulike musikalske uttrykk for messeledd, ulike forbønner osv. som man kan velge fra.

«Sammen for Guds

«Sammen for Guds ansikt» - overskrift for gudstjenestereformen, sammenfatter hva en gudstjeneste er

Nemnd for gudstjenesteliv nedsatte fem underutvalg:

- Inngang, forbønn og utgang
- Ordet (tekstlesninger /preken)
- Dåp
- Nattverd
- Salmer

Liturgisk musikk består

Liturgisk musikk består av:

- Kyrie
- Gloria
- Credo
- Evangelie-Halleluja
- Bønnesvar knyttet til forbønn
- De ulike leddene i nattverden
- Fredslitaniet
- Velsignelse

Hvert menighetsråd skal vedta en «lokal grunnordning». Denne skal inneholde vedtak om høymessen og andre typer hovedgudstjenester. Det vil si at menighetsrådet kan vedta en ordning for forskjellige typer gudstjenester som menigheten feirer regelmessig. Dette kan for eksempel være gudstjenester med spesielt fokus på ungdom. Når ordningen først er vedtatt og godkjent av biskopen, som er godkjenningmyndighet, skal den i hovedsak følges. Ordningen er likevel fleksibel på den måten at gudstjenestelederen (fortrinnsvis presten), på bakgrunn av sitt faglige skjønn, kan bytte ut enkeltelementer til enkeltgudstjenester. Det er også verdt å merke seg at man innenfor de ulike hovedgudstjeneste-ordningene kan søke å få godkjent ulike alternativer til de enkelte ledd som man kan velge mellom fra gang til gang. Lokal grunnordning fastsettes for en spesiell periode, fortrinnsvis 2-4 år, og menighetsrådet må da utarbeide og vedta ny lokal grunnordning og få denne godkjent av biskopen.

Ønsket om større fleksibilitet og større muligheter for å benytte ulike musikalske sjangere var viktige utfordringer fra UKM. Disse utfordringene ble tatt videre i gudstjenestereformen, og derfor er det nyttig at UKM har spesielt dette i fokus under evalueringen.

Ulike musikalske sjangere

Det er utgitt en perm med «liturgisk musikk for den norske kirke». Liturgisk musikk er enda ikke vedtatt av Kirkemøtet. Materialet i permene er utgitt med tanke på 3-5 års utprøvingstid i menighetene før gudstjenestereformen som helhet evalueres og justeres av Kirkemøtet (til forskjell fra gudstjenesteordningene som er vedtatt). I innledningen i denne permene nevnes at det musikalske element har vært en hovedsak når Ungdommens kirkemøte har arbeidet med gudstjenestelivet. «Her har de unge i virkeligheten talt på vegne av langt videre kretser når de har betont musikkens store betydning for å kunne finne seg til rette i gudstjenestelivet» (s. 6 i «Liturgisk musikk for DnK»). På bakgrunn av dette ble det gjort et prinsippvedtak om å ivareta en bred variasjon av liturgisk musikk innenfor ulike musikalske sjangere. I tillegg til de tre liturgiske serier som er fra reformen 1977 har man nå fått et bredt tilfang av gregoriansk liturgisk musikk, 19 musikkserier laget av komponister fra nyere tid, i tillegg til enkeltledd fra Norge og andre land. Det betyr at det er 22 forskjellige rekker å velge mellom, i tillegg kommer det gregorianske varianter og enkeltledd man kan velge. Noen menigheter lager også sine egne liturgiske ledd som kan søkes godkjent av et kirkemusikalsk utvalg på nasjonalt plan. Det er altså mye å velge i.

Dessuten skal menigheten velge mellom en rekke ulike samlingsbønner (10 stk.), syndsbejennelser (6 stk.), forbønner/forbønnsmodeller (til sammen 9 stk.), i tillegg til ulike varianter av nattverdliturgi og dåpsliturgi.

Involvering

Medliturger – et grep som sørger for faktisk involvering, også av ungdom?

I UKMs innspill til Kirkerådet og Kirkemøtets arbeid med gudstjenesten løftes noen kjerneverdier fram (s. 17 i Protokoll fra UKM 2003). Blant annet ønsker UKM å sette fokus på menighetens medlemmers deltagelse i gjennomføring og planlegging av gudstjenesten. Det poengteres at dette også gjelder i tradisjonelle presteoppgaver, som forkynnelse, forbønn og hilsener. UKM har tidligere behandlet en sak om preken og forkynnelse (UKM 08/12) der man i vedtaket bl.a. var opptatt av

forkynnerens relasjonskompetanse og evne til å lytte seg inn på unge menneskers åndelige lengsel. Kan gudstjenestegrupper være en arena for å bygge en slik relasjon mellom ungdom og forkynner?

I den vedtatte ordningen «Gudstjeneste for Den norske kirke» finnes nå et eget punkt som handler om medliturgers rolle. (7.26ff) Her står det blant annet at medliturg *skal* be samlingsbønn og lese de to første tekstlesningene. Videre har medliturgen *forrang* fremfor liturgen (presten) til å lede trosbekjennelsen, lede forbønnen, lede «vi minnes de døde og ber for de sørgende». I tillegg listes det opp en rekke oppgaver det åpnes opp for at medliturg kan utføre. I spørsmålet om hvem som skal være medliturger understrekes at det bør være et representativt utvalg av menigheten med hensyn til alder, kjønn, bosted og sosial og kulturell bakgrunn.

«Gudstjeneste for Den norske kirke» har et eget avsnitt om «Barn og unge i gudstjenesten». Her snakker man om utfordringen med å gi barn og unge kunnskap, rammer og oppgaver som lar dem være medliturger i gudstjenesten. UKM v/Ufung har fått et konkret innspill fra Grorud med spørsmål om barn og unges anledning til å fylle medliturg-rollen under utdeling av nattverd. Det handler både om alder og spørsmål om forståelse av hva man er med på. Hovedregelen er at den forrettende prest avgjør om barn og unge kan delta i nattverdutdelingen. Her er det store forskjeller fra menighet til menighet.

Stedegengjøring

Kun et honnørord, eller en kilde til forankring og nyskaping?

NFGs intensjon med grunnverdien stegengjøring var å «innby oss til både å verdsette vår kulturelle arv og samtidig lytte oppmerksomt når samtidens kultur og kunst krever oppbrudd fra fortiden som eneste farbare vei til fremtiden». (Se mer i vedlegg 1) Altså – hvordan kan man arbeide med at tradisjon og nye uttrykk kan spille på lag, og hvordan kan man knytte an til det konkrete stedet og den konkrete sammenhengen gudstjenesten feires i?

I den faste liturgien er muligheten for stedegengjøring sterkest vektlagt i forbønnen, men stedegengjøring kan skje på mange måter i en gudstjeneste – gjennom valg av musikalske uttrykk, og gjennom valg som gjøres når det gjelder liturgi og forkynnelse. Innspill til hvordan man kan jobbe med stedegengjøring finnes blant annet i del 7 av «Gudstjeneste for Den norske kirke». Denne delen har overskrift «Veiledning ved ulike sider av gudstjenesten», og der finner man bl.a. avsnitt om «Bruk av ulike målformer og språk» og «Kunstneriske uttrykk i Gudstjenesten».

Følgende sitat er hentet fra dette nevnte avsnittet: «Det lokale kunst- og kulturlivet kan integreres i menigheten og gudstjenestelivet på en god måte. Lokale kunstnere kan inviteres til å ha utstillinger og til å snakke om sin kunst, gjerne i forbindelse med gudstjenesten. Elever fra kulturskolen kan bidra under gudstjenesten med musikalsk fremføring, dans knyttet til en fortelling fra en av dagens bibeltekster, bilder, ikoner og andre visuelle uttrykk som kan formidle scener fra disse tekstene osv.» (s. 7.37 i Gudstjeneste for Den norske kirke). Oppfordringen og utfordringen til stedegengjøring er gitt, men spørsmålet er hva som faktisk skjer i den lokale gudstjenesten og i den lokale menigheten på dette området.

Gudstjenestereformen og trosopplæringsreformen

Trosopplæringsreformen og gudstjenestereformen har gått hånd i hånd siden 2004. Trosopplæringen har tydeliggjort undervisningens plass i gudstjenesten. Nettopp gjennom trosopplæringsreformen har mange menigheter arbeidet med å skape fleksible, stedeegne gudstjenester som involverer barn og unge. I Trosopplæringsreformens rapport (2008) står det at: *Gudstjenestes sentrale plass og synet på barn og unge som subjekter, deltagere og sentrale aktører representerer kanskje den vesentligste endringen i forsøksfasen.* Forskerne uttalte også at: *Trosopplæringsreformen er blitt en gudstjenestereform.*

Planer og materiell utviklet i trosopplæringsreformen oppfordrer til å knytte de ulike bredde tiltakene til gudstjenesten. (F.eks. Lys Våken-gudstjeneste, Tårnagent-gudstjeneste, Dåpsskole-gudstjeneste, Gudstjeneste med utdeling av 4-årsbok.) Aner vi menigheter som blir trosopplæringsgudstjenestetrette? Bli det plass til ungdom og unge voksne når det legges opp til at barna skal være mye i fokus?

Hovedspørsmål i denne saken:

Hvordan får vi et økt engasjement for gudstjenestedeltakelse hos ungdom? Dette spørsmålet løses ikke med liturgi alene. Finnes det noen muligheter i gudstjenestereformen som bør løftes tydeligere frem?

Utfordringsspørsmål

«Fleksibilitet»:

- Har dere merket noe til gudstjenestereformen i deres hjemmemenighet?
- Synes dere gudstjenesten er fleksibel? Hvorfor og hvordan? Hvorfor ikke?

«Involvering»:

- Hvordan vurderer dere barn og unges mulighet til deltakelse og involvering i høymessen?
- Hvorfor er det viktig at ungdom involveres i gudstjenestearbeidet?
- Hva skal til for at ungdom involveres mer i gudstjenestearbeidet? Hva er mulighetene?
- Er det viktig at barn og unge får være med å dele ut nattverd? Hvorfor? Hvorfor ikke?
- På hvilken måte kan gudstjenestegrupper være med på å bygge en relasjon mellom ungdom og ansatte?

«Stedegjøring»:

- Hva betyr stedegjøring for ungdom?
- Skjer stedegjøring i deres hjemmemenigheter? Hvordan?
- Kjenner dere til eksempler for vellykket stedegjøring?
- Kan stedegjøring være en kilde til forankring og nyskaping – hvordan?

Vedlegg 1 Sak XX/14

NFGs klargjøring av de tre kjerneverdiene

Kjerneverdier

Tidlig i reformarbeidet vedtok Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) følgende kjerneverdier: Fleksibilitet, involvering og stedegengjøring. Disse ble førende for hele reformarbeidet. NFG klargjorde hva de la i disse begrepene:

Fleksibilitet

- *Hva ønsker vi å oppnå ved å være fleksibel?*

- Bevare enheten i kirken
- Ha stor variasjon i materiell og former
- Et uttrykt ønske om større medvirkning fra menighetens medlemmer i planlegging og gjennomføring av gudstjenesten, fordi kirkene verden over i dag understreker gudstjenesten som en felles handling.
- En fleksibel kirke der mangfold og variasjon kommer til uttrykk.

Involvering

- *Hva skal til for at vi opplever oss involvert?*

- At alle skal få oppleve større eierskap til gudstjenesten; barn og unge spesielt.
- At menigheten av de døpte er et legeme, Kristi kropp, hvor alle lemmer er like viktige, og det ene lem er helt avhengig av det andre.
- At alle skal oppleve seg inkludert
- At vi er synlige for hverandre
- At kirken gjør tilpasninger, slik at mennesker med funksjonshemninger er til stede ut fra sine ønsker, forutsetninger og behov.
- Deltakelse er et begrep som ligner. Her er ønsket å få fram at det er subjektet som deltar. Men det er subjektets relasjon som gir involvering, uansett hvilken type fellesskap det er snakk om. Deltakelse blir ofte brukt i relasjon til maktbegrepet, i hvor stor grad en blir gitt mulighet til deltagelse på alle nivåer i samfunnet. Det er også viktig her.

Involvering er deltagelse på likeverdig grunnlag. Vi er inkludert, og vi deltar i fellesskapet som fullverdige mennesker. Vi får være ett i Kristus, og gjennom våre nådegaver bli synlige for hverandre.

Stedegengjøring

- *Hvordan oppnår vi stedegengjøring?*

- Ved å være oss bevisst inkarnasjonen i Kristus, at Gud kommer oss i møte som menneske i en gitt historisk kontekst.

- Ved at vi får møte det hellige gjennom oss selv, i vår kontekst/kultur. Vi gir tilbake våre uttrykk for kristen tro og liv gjennom språk, sosialt liv, billedspråk, symboler etc.
- Ved at vi står i en (mellommenneskelig) interaksjon, mellom tradisjon og fornying, der vår kultur/kontekst er innholdet i en endringsprosess.
- Ved at kunnskap om forskjeller, og om hvordan de trer fram, utvikles i den verdensvide kirken.
- Ved at kunnskap om samiske forhold utvikles i kirken. Stedegengjøring innbyr oss til både å verdsette vår kulturelle arv og samtidig lytte oppmerksomt når samtidens kultur og kunst krever oppbrudd fra fortiden som eneste farbare vei til fremtiden.

Stedegengjøring er å ta på alvor inkarnasjonen i Kristus, at Gud ble menneske i en gitt historisk kontekst. Stedegengjøring er når vi får møte det hellige i oss selv, og vår kultur får være uttrykk for liv og deltakelse og der endringer forankres. *(Annemarie Kjeldsø)*